

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ՝

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶՍԻՐԱՅՈՒՄԸ

Ե ԵՂԻՉԵ ԵՆ ՇՆՈՐԴԱԼԻ

ԱՆԱՔ ՈՒՐԲԱՅՈՐ

Զուգակշռի մը փորձը տարօրինակ պիտի թուի, նկատելով միոյն քաղցր, միւսին բուռն նկարագիրը: Հակապատկերը որքան ցայտիչ՝ նոյնքան իրական է զգացմանց կապ մը՝ երկու հեղինակութիւններու մէջ, զինուոր միանձին և անապատներու մէջ կրթուած Հայրապետին: Օղակի մը երկու ծայրերն են որ իրարու կը միանան, զիրար կ'ամբողջացնեն:

Մ. Ն. Շնորհալին Հայ մատենագրութեան ամենարեղինաւոր արտադրողը — ինչպէս ստէպ զիտե՛լ տրուեցաւ՝ — իւր երկերը արտադրած է շատ անգամ, պարագայի մը ներշնչման ներքեւ:

Աւագ Ուրբաթու երգերը նոյն բնադրուք մը ունին, իւր մուսան Եղիշէն է, բայց անկից աւելի Հայաստանը որ այն արձակ երգած է Քրիստոսի չարչարաններու պատմութիւնը ընելով: Շնորհալույ սիրտը ընդարձակութիւն կը գտնայ քնարերգելով Եղիշէի այդ դիւցազներգութիւնը:

Բառացի խորհատութենէ մ'աւելի նպատակ է զիտե՛լ տալ, համամատական սիւն նախներու մէջ, ներշնչման սկզբնաւորութիւնը իմաստներու նոյնութեան մէջ: Թէ ինչպէս Եղիշէի հոետորական անվերջ հակադրութիւնները կ'ամփոփուին Շնորհալույ տաղաչափական արուեստին կտրուկ տողերուն մէջ:

Շնորհ. (Այսօր անգամ Ե) Եղիշէ (Ճորտ Զարուհի և ի յօւնի. էջ 251)¹
 Խնամով սիրոյն յիւր սիւն... «Որում եմ թացից...»
 րեկեցն գործութիւնն թացիցն՝ զօրնութեանն՝
 փարտեաց, թացեալ պա... լուացից ասէ՛ Որոյ սիրուն

տառ տայ Զուգայի նշաւակեալ զգոց մատնիլ, զոր տեսալ է մերկացաւ յաւտուածային հոգոյն շնորհաց. մատնեցաւ նախալարին, ընդ մատնութեան վարդապետին:

Եղիշէ և Շնորհալի հասարակական տարանի դէպքը կը պատմեն իրենց մեկնութիւնը աւելցնելով՝ որ նոյն է երկուքին մէջ՝ հակառակ բառերու փոփոխութեան. կոիւ մը կայ աստուածային շնորհքի և «նախալարին» կամ Եղիշէի բառով «նենգաւոր թշնամոյն» մէջ. առաջնոյն բացակայութիւնը բաւական է որպէս զի երկրորդը գրաւէ հոգին, ինչպէս ցոյց կու տայ Զուգայի մեղքը:

Էջ 253

Զայնի մաղթէր աղօթական վասն իմ առ Հայր իւր Եակն. ծուր զնոր խոնարհական որում կրկնի ծուր ամենայն, եթէ փրկիլ մարդկան հնար է առանց մաւու իմ որ քրեալ է: Բա՛ժակ մաւուս յինէն անցէ՛ ոչ իմ՝ կամաւ այլ քոյ՛ տեսցէ՛:

... եթող զաշակերտան ի խոնարհացոյն տեղւոյն և ինքն սակաւի մի ի վերացոյն տեղին մատուաւ, անկաւ ի վերայ երեսաց իւրց խոնարհեալ համբուլ, ընդ զգնա երկրի և հնդոյր զտուր զարտատուսն ի ստրկ հատուած հոգոյն և բառ. նայր զառաջին անէծան. զարծեալ կանգնէր ի վեր հայեցեալ կարդայր առ Հայր աղօթիւց տեղեւ, Հայր եթէ հնար ինչ է անց զբաժակ զայս յինէն:

Այս տունները երկու հեղինակներուն մէջ ալ Աւետարանի համառոտութիւնը կը ներկայացնէ. այս տուններու համեմատութիւնը ինքնին առանց արժէքի է, բայց հարկ էր զայն նշանակել՝ ամբողջութեան մէջ ունեցած իրենց դիրքին համար:

Էջ 253

Ղօզեալ յերկիւզ ցրտանց հոռման, ուռնածե կայլակ վիժման. ի զօրանալ ճրեշտակ մերձալ զօրինական գերեւ լցեալ, զի կատարեալ էառ զբնութիւն, Աստուծոն բան զմարդկութիւն. պարտ զերկիւզ և զարտութիւն յիւր ունի կրկն տնօրէնութիւն:

Աղօթս անէր ոչ միտմ ազգի... Զէ Թէպետ և որդի էր ըստ աստուածութեանն, սակայն ի ձեռն մարնազ, զգեցին լինելոյ՝ ուսաւ ի չարչարանացն մահու զնեղութիւն ամենայն կենդանաց որ անկեալ ընդ ապականութեամբ մահու:

1. Տես Բազմաձկէ 1914, էջ 47.
 2. Աւելան. — Շնորհալի և պարագայ իւր. 1873 Վնեստիկ. էջ 248.

3. Տես Շարակ. էջ 164.

4. Մատենադ. Նախնեաց. Եղիշէ 1859 Վնեստիկ.

5. Տես Բացարարութիւն Շարականաց. էջ 256.

Երկու հեղինակները Աւետարանական պատմութիւնը կրկնելով՝ նոյն խորհրդածութեան կը հանգին: Երկու բնութեան խնդիրը կը յիշեն: Գլխաւոր վէճն էր որ Ե դարու բովանդակ եկեղեցին կը հետաքրքրէր: ԺՖ դարուն այդ հարցը յուզուեցաւ Յոյն և Հայ Եկեղեցիներու միութեան խնդրոյն մէջ: Եղիշէ իւր մեկնութիւնը Եկեղեցւոյ վարդապետութեան համաձայն ընկելով՝ անշահախնդիր կ'երևայ. Շնորհալին իւր ազգին գաւառներին ջատագովն կը հանդիսանայ:

ԷԼ 251

Յայնժամ առ զուր Երոյն Պետրոս զմտային անուն Մաղքոս եհար սուսերբ զականջ աւոյն, որ ոչ լուսաւ տեսն իւրոյ. իսկ տէրն մեր արագապէս յունկն մերեմալ բռնկապէս, առողջ Լացոյց աստուածապէս զոր ոչ տեսին կուրացն հանգէս:

Իսկ Պետրոս առ զուր Երոյն տեսն... և էլ 255 զմտային ունկն ի բաց հետանէր... էլ 252 բաց... բարեբար Տէրն ոչ զանց արար մարգարէութեան նորա, զունկն ծառային, այլ առեալ անդրէն ի տեղ տէր եղեալ անվեր և անքապի զտեղին ցուցանելով:

Երթալով համեմատութիւններու մէջ նմանութիւնները զգալի կ'ըլլան, որոշ կը տեսնուի որ Շնորհալին ճառական աղբիւրէ մը կը ներշնչուի, հետեաբար զանց կ'ընեմ բացատրութիւններ աւելցնելէ:

Եւսէ ԷԼ 256

Ով կամաւ զանկապելին կապեալ զմեռ արժակողին, ի յապարանսն տանէին Կառիափայ և Աննայի. ծառայն զերեսն այն ապտաւ կը յորմէ սրովքն թեաւ սքոզէր. Թուք արժակեալ պիղծ բերանով, յայն որ կուրին լոյս ծագանց թըռնի:

Կապեցին զայն որ եկն արժակեաց զմեզ ի կապաւնացն անշնոյ. ի տուն տաւորն զայն որ երկինց և երկիր տանէին, հրեցէն բնութիւնն ի մէջ փայտեղէն տան մտեալ կայր... յորմէ սերովքէն և քերթէն թեաւ ծանկէն զտաւ և զքրիստ իւրեանց յաւէ մեծութեան նորա. էլ 267 ի սուրբ հրեան ընկալաւ Թուք պիղծ՝ ի պիղծ և ի հայտնիւ բերանաց և որ ամենասուրբ թըռնի երաց զաւս կուրուեան, ընդմիտց և զողջութեանց, ընկալաւ ապտաւ ի ծառայէն ծառայից:

ԷԼ 278

Վերնականն զարեուս րեալ տեսն զՏէրն մերկաւ ցեալ և զանդերման բաժաւ նեալ պատմութեանն վիճակ արկեալ, զմեռսն և զտանն

.... Քանզի զհանդերման զերմին առին յիւրեանս և զնա մեկ պրկեալ բեռեռցին ի փայտին, ոչ կարուցին վերին զունգն հայել

ծակեցին ըստ յայտնապէս Իսաթեան մայնին, ընդ փայտ խաչին բեռեցին ըզմատունս որ զրեաց ի տախտակին:

Ի մերկութիւն տեսն երկին և երկրի. Սերովքէն որ յառաջ քան զխաչելութիւնն ջուրէ կային զԱստուածու թեամբ նորա չկարացեալ հայել յաչազին փառս նորա:

ԷԼ 279

Բուզից արեգական ըզտուն արար զհեղեղման զստուերն քող արկ մերկութեան զի մի՛ տեսցէ ականաբարմն. ի միջոքինն նսեմացաւ յորժամ աղամմեց զոգ մեռաւ ի յիննիւրորդ լոյս զարծաւ յորժամ մաս հուամբ մահըն լուծաւ:

Եւ ընդէր արեգոց թեաւ արեգական և կորեալ լոյս զեղեցիկ տունընջեան... Տարերթս սպասաւոր լինէին ի պատիւ խաչելոյն և ի ծանկոյթ զուարթաց, որոց ոչ էին կամց հայել և տեսնել զանազանութիւնն մաս հուն նորա: Արեգամ և յամթ աննելով զանհաւճար ժողովուրդն՝ որ առանց ամթոյ պատկառանաց հայէին ի մերկութիւն որդւոյն Աստուծոյ, մածեալ թանքացաւ խաչարն ի վերայ լըբէն զիմաց նոցա, զի էին արժանի հայել և տեսնել զկեանս իւրեանց ի վերայ խաչին:

Ընթերցողները անշուշտ դիտած պիտի ըլլան որ հոս բառացի նմանութեանէ աւելի զաղափարի նոյնութիւն կայ: Երկու հեղինակներն ալ արեգակի խաւարման մէջ, հաւատարիմ սպասաւորի մը զայրութիւն կը տեսնեն հրեայներուն դէմ որ տիեզերաց Արարիչը մերկ խաչի վրայ բեռեռց էին: Այդ երեւոյթը ազդարարութիւն մը կը համարին առ « անհանճար ժողովուրդն՝ որ առանց ամթոյ պատկառանաց հայէին ի մերկութիւն որդւոյն Աստուծոյ » որ՝ ըստ Շնորհալւոյ կը լուծէր իւր մահուամբ Ազամայ մեղքը և մահու իշխանութիւնը:

ԷԼ 275

Յոգէր արտաւոր ցաւազին մայր տեսն որ կայր մեծ առ խաչին, յորժամ լսէր զծառաւին, բարբառել իւր միածնին. ետուն քացախ խառնեալ լեղի կայմ որ ըղիւսաց զեմ յաղնին՝ և ի վիմէն վտակ բարի արբոյց տոհմին դառնացողի:

Արդ յաչազին անապատին բազմածով վտակ ըրդ ինեաց յանըղի վիմէն, նոյն իննն ասանց նոցունց աշխատութեան, զհետ երթայր ժողովրդեանն արբոյցանել զազգն ընտրեալ: Արդ նոյն վէճ վասն նոցունց աստ մարդացեալ՝ ծառաւի եմ էս, աւեր: Եւ ոչ միայն զի չտան լուր, այլ և փոխաւ նակ լոյս՝ քացախ ընդ լեղի խառնեալ մատուցանէին նոսմա:

Անապատին ակնարկութիւնը կ'ընեն երկու հեղինակները ուր՝ ըստ Եղիշէի

«սոցիալական» և ըստ Շնորհալույ «դատ-
նապաշտ» տոհմը» ամէն ժամանակ Աստուծոյ
սքանչելիքներու ապացոյցները կ'առնէին:
Իրենց ծարաւը բուժելու համար կ'ըսէ
Եղիշէ «քրիստոս յանդիմանէ» և Շնոր-
հալի կ'աւելցնէ «Վտակ քարի»: Իսկ հիմայ
այդ Հրաշագործողն, իւր կարգին ջուր կը
խնդրէ այդ մարդիկներէն և քացախ լեղիի
հետ խառնուած կ'ընդունի:

Եղիշէ կը զարմանայ հրէից այդքան
անզուժ ժլատութեան վրայ: Շնորհալին՝
չի մեղադրեր տկար մարդկութիւնը, այլ
իւր սրտին ցաւերը և արցունքները կը
խառնէ Տիրամօր աղի արտասուքներուն
հետ՝ « որ կայր մերձ առ խալիկ » և կը
լսէր « զմարտախն Դարբասեկոյ խոր միած-
նիկ »:

ԷԼ 289

Քարոզի ի սքանչելեաց
Աստուած մարմնով վասն
իմ խաչելու, մերով բնու-
թեամբ մեռանի Աստուած
անմահ խոստովանի. կըրկ-
նաժտակ կողին ազերբը
կեկեղեցի իւր հաստատի,
Զորով մարդի զարկուն ըմ-
պէ զՊողին ընդ Զօր փա-
ռուորէ:

... ընդ երկոսին տեսակս
(Զրոյ և արեան) միաբանին
ամենայն տարեքս և ցու-
ցանքն զգոյացութիւն մար-
նոյն՝ Աստուածն քանի,
զոր էառ հմարտութեամբ
զնուութիւն մերոյ զոյացու-
թեանս զոր ինքն ստեղծ
յանդուռ արարչութեանն
Արդ ելեալ անտի ջուր ի
լուացումն առազանի սրբոյ
ուխտին. զի Զորով արեա-
նոց զանմիմա ի մեղաց և
արեամբ չարչարակից լի-
ցուց մաշու խաչի նորա:

Աստուածաբանական է խնդիրը. երկու
հեղինակներն ալ խաչին վրայ կատա-
րուած սքանչելիքներէն կը գտնեն նախ՝
վկայութիւն մը հրեւոքականաց զէմ, եր-
կորոյ՝ Քրիստոսի կողէն բղխած արեան
և ջուրին մէջ՝ օրինակ մը Ս. Պատարագի
և մկրտութեան խորհուրդիկ:

ԵԼ 287

Սրբափայլ պնեալ զար-
դուն զոր զգնացոր Սէա-
րովի, փոխան պսակի
փշոց եղին մշակք այգւոյն
Խորայէլի. զփուշ մեղաց

Ով քանի է չարութիւն
մարդկան և կամ որբա-
բարեկարութիւն Աստուծոյ.
այն որ պսակեաց զՔաշա-
նայսն յոռիկ և ի զըմբուս

հանցեալ յինչն զոր յիս և
հար իմ թշնամին և ողջացո
զիսայթուած վերին զի սպիթ
մեղացն ընչեցին 1:

և յայլ բազում ականս պա-
տուականս և զարդարեաց
զնոսս կ'զարդ ոսկեհումն
պնդնաւոր և ի զանգակա-
մայն հնուրին և ի զարմա-
ցունի վիկասիկ, որ փոխա-
նակ այսր ամենայնի տե-
սանեմ զծախողակի հատու-
ցումն զի ոչ միայն պսակ
ի փշոց հղին ի զլուսն նո-
րա սյլ և եղէն ծախա-
ղանաց յաջր ձեռնի նո-
րա:

Հակադրութիւնը ծախողակի հատուցման
մը մէջ կը գտնեն Եղիշէն և Շնորհալին:
Քրիստոս հրեայներու հոգեւոր մշակներին
փշէ պսակ կ'ընդունի փոխան այն զար-
դարուն հանգերմներուն որով զիրենց պըն-
ներ էր: Եղիշէ իբրև մեկնիչ՝ զարդերուն
թուարկութիւն մը կ'ընէ. Շնորհալույ տա-
ղաչափութիւնը ակնարկութեամբ մը կը
բաւականանայ:

Այսօր անհնաքն վերջ Շնորհալույ ծա-
րանցառ տէրն ի խալիկ տաղը, որ կը
փակէ չարչարանաց և խաչելութեան դը-
րուագները՝ համեմատական սրնակներու
մէջ կը դնենք՝ Եղիշէին այս ճառէն իւր
ներշնչումն ունենալուն համար:

ԵԼ 346 *

ԵԼ 275

Ծարաւեցաւ տէրն ի իս-
չին որպէս զմարդ
Այն որ արար զՍկիւնտոս
ծով զեղեցիկ,
Սամարացոյն ջուր խնդրե-
լով աղբերուն տէրն,
Այն որ արբոյց տիեզերաց
զանձաւութիւն
Լճի խառնեալ ընդ քացա-
խոյ զնուարին
Արուցանէր այն երկնաւոր
Քազուարին

Եւ ոչ արուցանէ ջուր ի
ծարաւաւ այնմ որ մեծ ըրդիս
մամբ ամպոց բազմահոսան
յորձանոց ոռոգանէր զամե-
նայն երես երկրի, մինչև
նայն նամ ի չարչարանին
ծարաւի եմ եւս չափաւիչ
աղբերաց ծարաւի եմ եւս
առէ, տէրն Սկիւնտոսի և
ուռիչն անձրեաց, անկա-
բոսն յամենայնի և լցու-
ցիլն կարօտելոց՝ ծարաւի
եմ ասէր: Այն որ ի սկզբան
լինելութեան այնչափ իրա-
յնոց զործեաց զարարածս,
մինչև սուրբ Զողին շրէր
ի վերայ Զուրց և ընդ վրե-
մեծամեծն ի վարջ հոռե-
ցոյց զանչափ խորութիւն
ծովոց, և Տէրն այսր առ
մենայնի ի զուժ սիրոյ առ
Խորսն կեկալ և յիւրոցն մե-
ծապէս չարչարեալ և չար-
չարանս ընկալեալ մինչև
բաժակի միոյ ջրոյ կարօ-
տեալ, ասեղով ծարաւի
եմ և ոչ ոք այսր նամ ըմ-
պիւ:

1. Տես Շարական էջ 482:
2. Տես Բնաւոր Մատենագիրք. Ներքես Շնորհալի.
Վ հեռաթիվ 1890:

Ճարտասանական հակադրութեան գեղեցիկ դրուագ մ'է այս համեմատութիւնը. աւելորդ կը համարիմ նմանութիւնները բացատրել. ընթերցողն արդէն իսկ կ'անդադառնայ: Եղիշէ իւր ունկնդիրներու սիրտը կը գրաւէ ամէն նոր հակադրութենէ վերջ Գրիստոսի բերանը զննելով «ժարա» ի եմ ես »ը. Շնորհալին այդ երկար խորհրդածութենէն վերջ, իւր սրտին մորմոքման ասպարէզ կու տայ երգելով «ժաւրաեցաւ տերն ի խալիկն»:

ԵՒԷԻ ԷՒ 279

Արեգակն խաւար դարձաւ միջօրէին,
չըսեմացաւ ընդ անարգանս
անմահ բանին.
Բարձրագոյն ժայնիւ զոչէր
տէրն ի խալիկն
Ձէլի էլէն և աննդէր առ
Հայր զեղիւն:

Տարեքս սպասարդ լի-
նէին ի պատիւ խալիկոյն
և ի ծածկոյթ զուարթնոց,
որոց ոչ էին կամ հայել և
տեսանել զանարգութիւն
մահուն նորա:

Այս նմանութեան մասին տուած ենք
վերը բացատրութիւննիս:

ԷՒ 286

Եւ վարդադոյ ճին օրէնին
սուրբ տաճարին,
Ընդ շարշարան կենարա-
րին պատուէին,
Երկիր հիմար ի յանդըն-
դոց սասանէին,
Վէմք պատառեալ և գերեզ-
մանք բանային,
Դըժոխք սարսեւղ սասանե-
ցաւ բանդ ահագին,
Եւ արձակեաց զկապեալ
հոգիսն որ անդ էին,
Յաւնդ ժայնէ կենդանատու
Տեսուն Յիսուսի:

Ի պատասխել վարդա-
րին պատուոնցն սիրաց
քահանայապետին, յոր-
ժամ տեսցն զպատիւ ըր-
ութեանն՝ որ յերկուս ցե-
լաւ և ամաշեցան առաջի
ամենայն ժողովրդանն ե-
թէ ոչ ի մարդ ձեռնարկեցին
այլ ի տէր տաճարին... էՒ
286: Նոր պատուոս վա-
րդուրին, նոր և շարժումն
վիժացն, նոր է և քաջումն
գերեզմանացն նոր և բազ-
մութիւն յարութեան մեռե-
լոց:

Աւետարանի դէպքերը կը կրկնեն եր-
կուքն ալ փոքր տարբերութիւններով:

ԷՒ 297

Ազատեցան կապեալ հո-
գիքն որ ի բանդին,
Յորժամ էլ մեր կենդանա-
տուն անդ ի ստորին,
Լուսաւորեաց զորս ի խա-
ւարի անդ նստին,
Եւ վերածեաց անտէր զնոսին
յերկինս վերինս:

Այլ տէր մեր Յիսուս
Քրիստոս զատ ի ներքոյ
արեգակնս կամենայ յի-
շարկեալործն զառարեաց և
ի ստորին կողմն երկրիս ա-
մենայն զօրութեամբ իւրով
խաղաց ցնաց ի խալիկ տե-
սանել զգորութիւն մահու
և միջիմար տալ ազատեան
զաւակնին՝ որք յուսահա-
տութեամբ նստէին ի խա-
ւարի և ի ստուերս մահու:

Եղիշէ և Շնորհալի հաւասարապէս
Քրիստոսի կայան իջնելուն վրայ կը խո-
սին: Անոնց վիճակը բացատրելու հա-
մար Եղիշէ Ս. Գրքէն կոչում կ'ընէ.
Շնորհալին այդ տողերը իւր տաղաչափա-
կան օրէնքներուն կը հպատակեցնէ:

Համեմատական սիւնակները չերկա-
րելու համար զանց ըրի ուրիշ բազմաթիւ
նմանութիւններ նշանակելու, Եղիշէի այս
ճառը զեռ շատ մը շարականներու աղ-
րիւր եղած կը թուի: Աւագ ուրբաթի օրհ-
նութիւնը՝ «Արծարխորաքեան» ը՝ գործ
Շնորհալույ, որքան Ս. Գրքին խօսքերուն
համաձայն կազմութիւն մը ունի՝ սակայն
այս ճառէն ներշնչուած է:

Այսպէս նաև «Անմեղ մանկանց հարցն»

ՇԵՐԻՆ ԷՒ 852

ԵՒԷԻ ԷՒ 277

Եւ զիպեւոյն սուրբ ման-
կանցն որպէս զծաղիկ նըս-
նենեաց հարեալ ի կարկտէ
կան և անկեալ ի սուրբ Բնթ-
ղեւէմ:

Թուի ինձ կթէ ցանկաղի
և վայելուէ ծաղիկ նոնե-
նեաց ի տեսիլ աւաց մարդ-
կան և ընչիւ խորշակի
զիւրաւոս վարդաբեր լինի
սո հասարակ:

Խնդիրը նոնենայ վրայ է. Եղիշէն անոր
գեղեցկութիւնը և փափկութիւնը կը նկա-
րագրէ. Շնորհալին զայն մանուկներու
վրայ կը պատշաճեցնէ: Այդ դաւար գե-
ղեցկութիւնը կը խամրի ըստ Եղիշէի հա-
յաստանի խորշակով. ըստ Շնորհալույ
կիլիկիոյ կարկուտով¹:

Դարձեալ այս ճառին մէջ ստէպ կը
հանդիպինք «Յարոսթեան համբարձիկներուն
և Յիկանց հարցերու» ներկայացուցիչ ի-
մաստներուն որոնց ամենէն սերտը Գ շար-
թուան երեքշարթիին ողորմեայն է

ՇԵՐԻՆ ԷՒ 608

ԵՒԷԻ ԷՒ 278

Առաջին պտուղ առաջին
ճառոյն զՎարդապետին մա-
հացոյց. իսկ որդիք միածին
եկն և փրկեաց զմեզ:

Առաջին պտուղ առաջին
ճառոյն, զմարդն առաջին
սպան, իսկ առաջին պտուղ
խալիկն զառաջնորդ մահու
յամբն իւրուս սպան...:

1. Շնորհալույ այս Շարականէն կը ներշնչուի Աւե-
շան «Ի Յիսուս և ի մանկուսն Բնթղեւէմի» երգը.
Նուագ Տէրունի 1888 էՒ 184:

Դնորհալույ այսքան մտերիմ յարաբե-
րութիւնները Եղիշէի հետ, առաջ եկած է
ապահով գաղափարներու փոխադարձ հաս-
կացողութենէ մը: Սակայն ինչ որ կը
զանազանէ զիրենց՝ է Եղիշէի զթոյ պա-
կասութիւնը հայրենիքի թշնամիներուն
հանդէպ. զինուորական է ան իր գրու-
թեանց մէջ:

Երկու եզր միայն կը ճանչնայ՝ վարձք
և պատիժ, ասոնց մէջ կ'ամփոփէ իւր
դիւցազնները: Միանձնական կեանքը մա-
րած կը թուի իր մէջ, լեզուին այն կո-
րովն՝ որով շարադրած է պատմագրու-
թիւնը՝, սակայն ստէպ արեղայի աղա-
րողոնին տակ կը նշմարուի զրահաւոր
պատերազմիկը որ ճառագրութեան ըն-
թացքին մէջ կը դատապարտէ և կը վար-
ձատրէ՝ մէկ վճռով նորընտիր դիւցազնները:

Հայաստանը՝ և Յիսուս, Վարդանանք և
Հրէից հաւատացեալ իշխանները, փափ-
կասուն Տիկնայքը և Երուսաղէմի կանայ-
քը, Հայ ուրացեալները և զՅիսուս ու-
րացողները, Մոգպետն և բարի Աւա-
զակը, Լուսաւորչայ ցեղին քահանայապե-
տութեան՝ և Հրէից քահանայութեան բար-
ձուր՝ նոյն գոյներով կը նկարագրուին և
նոյն համեմատութիւններով կը յառաջա-
նան, մասնաւորապէս Վասակը և Յուդան,
ինչպէս համեմատութիւնս կը ցուցնէ.

ձ— Ե՛ 261

Պ—Կ—Ի—Ե՛ 108

Քանզի և աշակերտա-
կիցնք բարկացեալ էին և
Քանզայիցն ցատուցեալ և
ընտանիքն իւր ոտուցեալ.
ոչ ոք փոյթ արար խնդրել
զանդիւս կորուստ նորա,
և ոչ ոք իրոյց գնա ի չա-
րալար կախադանքն. ուռաւ
փոր նորա և չեղաւ որս.
վայն նորա, և ցրուցան
մանկան ոսկերք նորա և
դժոխս. իբրև զըռն մեռաւ,
և իբրև զգէշ քարշեցաւ. եւ
սին ի վաստակոցն, և ընջե-
ցաւ անուն նորա ի դպրու-
թենէ կենաց:

Եւ իբրև այգպէս յա-
մենայն կողմանց հարեալ
վատարացաւ, անկալախ-
առս զժողովս անդէն ի
կապանսն: Ջոռաւ փոր նո-
րա և հարան և արորեցան
զոգջ շորա, և քամաւ մը-
զեցաւ. թանձրամտութիւն
նորա: Երացին որդունց ընդ
այս նորա և ի վայր սո-
րեցին ընդ ռեզուս նորա...
Եւ այն որ կամէնք թագա-
ւոր լինել ընդոց Հայոց
աշխարհին, ոչ երևեցաւ տե-
ղի գերեզմանի նորա. քանզի
իբրև զըռն մեռաւ և իբրև

զգէշ քարշեցաւ. ու յիշե-
ցաւ անուն նորա առաջի
սուրբ սեղանոյն յեկեղեց-
ւոյն:

Մեղմացնենք Եղիշէի թափը՝ կ'ունեն-
նանք գորովալից Ենորհալին:

Հ. Լ. ԱԹՃԱՆ

Շարունակելի

ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ

ԱՆՏԻՊՄԱՆՐԱՎԷՊ

Գիշեր էր. հովը կը փչէր մրրկայոյզ,
և, Միջերկրականի ծովափանց վրայ գրտ-
նուող՝ Արմենուս փողբիկ քաղաքն կը
ցնցուէր բուռն և յանկարծական հովերէ
ու կ'ողողուէր տեղատարափ անձրեւէ մը:
Փայլակներու լոյսով կը տեսնուէին ծա-
ռերը տերեւաթափ, ծոած, և որոնց գա-
զաթն կարծես կը փախչէր փոթորկին
դիմացէն. ծովն՝ պղնձագոյն, փրփրադէզ,
կը խորտակուէր քարածայրերու վրայ:

«Ինչ ոչ, կը խորհէր կարնիէ քահա-
նայն կերակուրի նստելով: Նաւակի մը
նման կը ցնցուի տունս. կարծես աշխար-
հիս վերջն է», որովհետև նամակներ
ունէր, բարի ժողովրդապետն քմին տա-
կէն խորհրդածեց.

Ահ, քանի՛ քանի՛ նաւաստիներ, քանի՛
քանի՛ նաւավարներ...

Չլնցուց խօսքը. աղախինը զահաւի-
ժաբար ներս կը մտնէր.

— Յիսուս, Մարիամ, տէր ժողովըր-
դապետ, ես կը վախնամ... կարծես զրան
դիմաց մէկը կը քալէ և ձայն և ոչ զքեզ
կը կանչէ, ձայն մը այնչափ աղիողորմ՝
որ արիւնս երակներուս մէջ կը սառեցնէ:

— Խեղճ Եղիսարեթս, անշուշտ ողոր-
մութիւն խնդրող աղքատ մըն է. երթամ
տեսնեմ:

1. Հ. Գ. Զարհանլեան հակառակը կը համարի. Տես
Պատմ. Հայ Դպրութեան էջ 347 սպ. 1897 Վենետիկ
Ս. Ղազար: